

вміння обробляти кремій, кістку, ріг. Основними заняттями були збиральництво та полювання. Таким чином можна зробити висновок, що територія України в добу палеоліту (ранній кам'яний вік) належала до високорозвинених регіонів світу, а господарські досягнення її населення були значними.

У добу мезоліту (середній кам'яний вік) природно-кліматичні умови проживання людей змінилися, важливим заняттям їх стало рибальство. У цей же час було винайдено гарпуни, лук, стріли, рибальські снасті. Велике значення мали спроби приручити диких тварин, створити водні транспортні засоби (плоти, човни). В Україні мезолітичні пам'ятки датуються IX-VI тис. до н.е. і зустрічаються по всій території.

В епоху неоліту (новий кам'яний вік) відбулася так звана «неолітична революція», значення якої в історії людства важко переоцінити. У цей час відбувається перехід до відтворюючого господарства. Він тривав в Україні з другої половини IV до II тис. до н.е. Найвідомішою культурою цього періоду була трипільська, найменування якої походить від с. Трипільля на Київщині. Трипільці селилися майже на всій території сучасної України. Мали постійне житло чотирикутної форми, будоване з дерева і глини, покрите соломкою або очеретом. Основним заняттям трипільців було хліборобство. Сіяли ячмінь, жито, пшеницю, просо, вирощували садово-городні культури, які сьогодні добре відомі в Україні. Землю обробляли дерев'яною мотикою з кам'яним чи кістяним наконечником, пізніше — ралом. Зерно мололи жорнами. Збіжжя жали кістяними або крем'яними серпами. Займалися трипільці розведенням великої та дрібної рогатої худоби, а також коней та свиней. У трипільців було добре розвинене ремесло. Виготовляли керамічний посуд, оздоблений умілими майстрами. Зародилися прядіння і ткацтво, завершилося формування техніки обробки каменю. Трипільці вдосконалили лук, стріли, сокиру, використовували наземний транспорт — лижі, віз, сани, волокушу. Худобу використовували як тяглову силу.

Трипільці були праосновою українського народу, їхні господарські здобутки ставлять трипільську культуру поруч із шумерівською, мікенською культурами, дають підставу

сучасним науковцям вважати трипільців одним із найцивілізованіших народів неолітичної доби.

На території України Трипільська культура була поширена у Лісостепу — від Верхнього Дністра на Заході до Середнього Дніпра на Сході. Час її існування: друга половина шостого — перша чверть третього тисячоліття до Христа. На землях України нині відомо близько 2000 трипільських пам'яток: поселень, могильників, курганів. Понад 100 років досліджують цю давню цивілізацію археологи, здобувши під час розкопок важливий матеріал для відтворення давньої історії, відкривши тисячі шедеврів давнього мистецтва.

Розселення людності Трипільської культури на теренах Лісостепу сприяло зростанню її чисельності та добробуту. Не всі відомі нам трипільські поселення існували одночасно, адже їх мешканці періодично переносили свої поселення на нове місце. Тому ідея циклічності, повторюваності набула особливого змісту і значення у світогляді давніх землеробів краю. На полях вони вирощували півчасті пшениці, ячмінь, горох, бобові посіви, на думку палеоботаніків, були чистими, а поля використовували тривалий час. Врожай збирали серпами з кремінними вкладниками.

Трипільська культура багатогранна і самобутня. Її характерними ознаками в економічній сфері були зернове землеробство; поступове витіснення мотики ралом; селищний характер тваринництва; поява мідних знарядь праці при збереженні домінування кам'яних і крем'яних; у сфері суспільних відносин — перехід від матриархату до патріархату; зародження міжплемінних об'єднань; формування ієрархічної структури родів; збереження великої сім'ї, що складалася з кількох парних сімей як основної суспільно-економічної ланки.

Збереглися зроблені трипільськими майстрами глиняні моделі жител та храмів. Серед них є двоповерхові. Існування у трипільців кількоповерхових споруд засвідчується також розкопками залишків міських кварталів. Міжповерхові перекриття робилися з дерева та обмащувалися глиною, як і стіни. Другий поверх, звичайно, був житловим, а перший — господарчим. Підлогу і стіни фарбували в червоний і білий кольори, вкривали геометричним орнаментом, який мав

оберігати мешканців від ворожих сил. Житлові кімнати опалювали відкритими вогнищами та печами. Вздовж однієї з стін робили довгу глиняну лаву — на неї ставили посуд. Поруч часто робили глиняні ночви, в які вмонтовували камені для розтирання зерна на борошно.

Початком залізної доби в Україні вважають XII — VIII ст. до н. е. Вона пов'язана з кіммерійською, скіфосармато-античною та ранньослов'янською культурами. Основою господарства залишалося землеробство. Широко застосовувалися залізні знаряддя праці. Тваринництво стало свійським, виникло птахівництво. У степовій зоні розвивалося кочове скотарство. Великого значення набуло залізобробне ремесло. Широко використовувався гончарний круг. Населення України підтримувало тісні контакти із стародавніми сусідніми цивілізаціями. У ранній залізний період в Україні виділяється декілька культур, серед яких важливе значення мали Пшеворська, Зарубинецька і Черняхівська. Вони охоплюють I ст. до н. е. — VII ст. н. е. У цей час удосконалювалися знаряддя праці, розвивалося сільське господарство, ремесла, поглиблювався обмін. Черняхівська культура у III-IV ст. н. е. зумовила появу одного з перших могутніх утворень — держави антив.

Господарство скіфів. Скіфи проживали на наших землях у VII ст. до н. е. — III ст. н. е. Про їхнє господарське та культурне життя нам відомо в основному з даних археології. У V ст. до н. е. Скіфію описав батько давньогрецької історії Геродот. Її населення він поділяв на: скіфів-землеробів, кочових скіфів і царських скіфів. Скіфи-землероби жили осіло, вирощували пшеницю, ячмінь, просо, часник, цибулю тощо. Скіфи-кочівники займалися скотарством. Царські скіфи — панівна верхівка державного об'єднання, збирали данину з підлеглих племен, служили у війську, воювали. Незважаючи на те, що Геродот вважав скіфів одним народом, є підстави вважати скіфів-землеробів народом-автохтоном, предком українського народу.

Скіфи добували також сіль, солили рибу, збували її сусіднім народам. Важливим заняттям було ремесло, про рівень розвитку якого свідчать знахідки у розкопаних царських курганах.